

הקשר בין התורה והארץ

9. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק כב

ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן:

רש"י (כב) ותקרבון אלי כלכם - בערבוביא, ולהלן הוא אומר ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו', אותה קריבה היתה הוגנת. ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן, ותקרבון אלי כולכם, בערבוביא. ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים:

10. כלי יקר דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק כב

רש"י (כב) ותקרבון אלי כולכם. פירש רש"י בערבוביא וכו' למה לו להזכיר עכשיו קריבה של מתן תורה. אלא לפי שכל זה מענין התוכחה לומר כי עתה אני מאשים אתכם על הקריבה של מתן תורה, וכך אמר להם במתן תורה דנתי אתכם לכך זכות כשראיתי ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם אמרתי מי יתן והיה זה לבבכם כל הימים. האמנם כשבאתם לשלוח המרגלים באתם בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים אגלאי מילתא למפרע שגם קריבה של מתן תורה לא היתה כהוגן לשם שמים ואדרבה היא ראייה שכל חפציכם קניני הגוף אבל קנין התורה רחוק מכליותיכם, ועל כן שלחו הילדים את הזקנים לפניהם לומר אתם קודמים לקבל התורה כי בישישים חכמה, ואנחנו אחרונים כי אין התורה נאותה לנו ... והמופת על זה כי סופו מוכיח על תחילתו שהרי כשבאתם לשלוח מרגלים כדי לנחול את הארץ אשר לא יחסר כל טוב בה דחיתם הזקנים בשתי ידים לומר אנחנו קודמים להשתמש בחמדות העולם הזה אשר מן הארץ מוצאם. ועוד היום כך המדה בישראל שדוקא בעסק התורה מכבדים זה את זה ולפעמים הכיבוד הקל מעליו וליתן עול התורה על זולתו, ועל כל פנים כשביאים לעסק ממון גלה כבוד מישראל כי לעולם לא יכבדו הילדים את הזקנים לומר זקן זה ואינו לפי כבודו לעשות בכסף ובזהב וראוי להקדימו באיזו הנאה אלא כל דאלים גבר ואין חכמה ואין תבונה לנגדם שוה לכלום.

11. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק כו - לב

רש"י (כו) ולא אבייתם לעלת ותמרו את פי ה' אלקיכם: (כז) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: ... (כט) ואמר אלכם לא תעצו ולא תיראו ממהם: (ל) ה' אלקיכם ההלך לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם: (לא) ובמדבר אשר ראית אשר נשאף ה' אלקיך כאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה: (לב) ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלקיכם:

רש"י (לב) ובדבר הזה - שהוא מבטיחכם להביאכם אל הארץ, אינכם מאמינים בו:

12. שפת אמת דברים פרשת דברים שנה תרמד

ז"ש משרע"ה ובמדבר אשר ראית כו' כאשר ישא איש את בנו. פי' שבמדבר ה' בהתגלות. ובדבר הזה אינכם מאמינים. שעתה בכניסתם לא"י התחיל בדרך האמונה ולכן הוקשה לבני". אבל מרע"ה אמר להם כי כל הקדמת התגלות שהי' בדור המדבר הי' כדי שיוכלו אח"כ לתקן גם בדרך אמונה שזה עיקר המכוון. ובאמת בכל עת הקדוש ברוך הוא נושא אותנו כאשר ישא איש את בנו. רק שצריכין להאמין זאת. ובמדבר ראו זאת בעין הרואה. ועתה כפי האמונה כך מתקיים ומתגלה. וגם עתה בגלותינו צריכין להאמין כי הקדוש ברוך הוא שומר אותנו כדאיתא בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחי'

13. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יד עמוד א

אמר רבא: לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה בעלי אמנה (רש"י סוטה מח. בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון), שנאמר שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה! -

פרשת דברים – בכייה לדורות-אז והיום

1. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק א

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחרצת ודי זבב:

רש"י לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל:

2. דברים (פרשת דברים) פרק א פסוק כב - כז

רש"י (כב) ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: ... (כו) ולא אבייתם לעלת ותמרו את פי ה' אלהיכם: (כז) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו:

3. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כט עמוד א

ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. אמר רבה אמר רבי יוחנן: אותה לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכייה של חנם - ואני קובע לכם בכייה לדורות.

4. תהלים פרק קו פסוק כד - כז

רש"י (כד) וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו: (כה) וירגנו באהליהם לא שמעו בקול ה': (כו) וישא ידו להם להפיל אותם במדבר: (כז) ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות:

5. רמב"ן במדבר (פרשת שלח) פרק יד פסוק א

ולא ידעתי מאיזה רמז שבפרשה הוציאו זה. אבל מקרא מלא הוא, וימאסו בארץ חמדה ולא האמינו לדברו וירגנו באהליהם ולא שמעו בקול ה' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות.

6. ירמיהו פרק ט פסוק יא - יב

רש"י (יא) מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה על מה אבדה הארץ וצתה כמדבר מבלי עבר: ס' (יב) ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניכם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה:

7. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא עמוד א

מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב: ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה

8. הערות הגר"ש אלישיב מסכת בבא מציעא דף פה עמוד ב

שלא בירכו בתורה תחילה. ואף דהיה בבית ראשון [מדאמרו ששאלו לנביאים] והרי היה שם עון עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, מ"מ שאלו מה גרם להם שנדרדו כ"כ בעוונות אלו, ועל זה השיבם על עזבם את תורת. שלא בירכו בתורה תחלה. ביארו בזה דלא ברכו בתורה היינו מצד דהרי על הכשר מצוה אין ברכה, והם התייחסו לתלמוד תורה שאינו אלא הכשר מצוה לידע דיני המצוות, ולא התייחסו שעסק התורה עצמה היא מצוה.

19. סימן לבנים דברים עמוד 19

חטא המרגלים – האמונה במעשי האדם – התוכנית המקורית היתה "עלה רש", ירושה בלי מלחמה, כפי שעשה ה' לשאר העמים. לא היה צורך לשלוח שום ריגול צבאי, ניתן היה לעלות ארצה מיד. אואולם, ברגע הזה באה יוזמה של בני ישראל: "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן". נשים לב, שוב, מלחמה כלל לא מוזכרת. משה שמח על הרצון של בני ישראל להיות שותפים למהלך האלוהי, ושולח מרגלים. אך התוצאה היתה: "ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ה' אלקיכם". הכניסה למהלך ההיסטורי כשותפים, גורמת לבני ישראל לערוך שיקולים פרגמטיים ולפחד מהעמים העומדים מולם. בגלל ההשתתפות, הם איבדו את ההבנה שהקב"ה הוא או שנלחם את מלחמות ההיסטוריה. ... המתח הפנימי בין ההשתתפות האנושית לבין ההבנה שהתהליך כולו מונהג על ידי ה', קיים לא רק בתחום המדיני, אלא גם בתחום החברתי ובמערכת המשפט בפרט. "כי המשפט לאלקים הוא". אלקים הוא השופט בפועל. בתחילת השהות במדבר, השופט היחיד של בני ישראל היה משה רבנו, חציו אדם וחציו אלקים. אבל גם כאן, באה יוזמה מהשטח כדברי רש"י: "שהיו ישראל טרחנין. היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדיון, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיינין". יש רצון של בני ישראל להשתתף במערכת המשפט, להביא סברות, להיכנס לדיון

20. ישעיהו פרק א פסוק כו - כז

(כו) וְאִשְׁבֶּה שִׁפְטֶיךָ כְּבָרָאשְׁנָה וְיַעֲצֶיךָ כְּבַתְחִלָּה אַחֲרַי כֵּן יִקְרָא לְךָ עֵיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמְנָה: (כז) צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְּצִדְקָה:

21. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר רב המנונא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן,

22. מהר"ם שיק מסכת שבת דף קיט עמוד ב

רבי משה בר יוסף שיק (מהר"ם שיק) נולד בשנת תקס"ז (1807) בהונגריה. למד בישיבת החתם סופר בפרשבורג.

וצריך ביאור הרי אמרו ביומא שביית ראשון חרב על ג' עבירות גילוי עריות עבודה זרה ושפיכות דמים, ובית שני משום שנאת חנם, ואיך אמר כאן בשביל ביטול תינוקות של בית רבן. ונלע"ד בעזה"י, דהנה חכמינו ז"ל אמרו בפרקי אבות איזהו חכם הרואה את הנולד... והנה אנו רואין בדורינו שרבים אומרים מה תכלית יהיה אם אנחנו מניחין את בנינו ללמוד בתורת ה', ובמה יח' ויפרנס את עצמו, ואני משיב להם ממה נפשך, אם הם רואין [ודואגים] על התכלית, ראוי להם להתבונן על התכלית כלל הבריאה, ואם לא יניחו את בניהם ללמוד תורה, ואפשר או קרוב שילכו בניהם כדרך המון עם בעוה"ר, ומה יהי' להם תועלת בחיותם, הלא טוב לאדם כזה שלא נברא כמ"ש חכמינו ז"ל

23. חפץ חיים - נדחי ישראל פרק יח

והטעם בכל זה שזה גורם שתשתכח תורה מישראל שאם אין גדיים אין תישים ומזה נלמוד דכ"ש בזמנינו ובפרט במדינות הרחוקות שקרן התורה בעו"ה ירדה עד לעפר ועמודי הדת נתרופפו כמה צריך להחזיק שלא תתמוטט לגמרי ח"ו ובעו"ה אנו רואין בעינינו שכמה ילדים שהיו יכולים להיות יודעי התורה ועובדי השם ומפני שלא נמצאו להם בילדותן בית ת"ת נשאירם בורים וע"ה גמורים והרבה מהם יוצאים לתרבות רעה ג"כ אוי לעינים שכך רואות שנמצאו במדינות הרחוקות קהלות גדולות של ישראל שלא נמצא אצלם אף ת"ת אחד ללמד תורת ה' לילדי ישראל [ואף המקומות שקובעין ללמד להם מעט ד"ת הוא רק לטפל בעלמא עד שנבלע מעט לימוד ההוא ביתר הלימודים החיצונים שלומדים אותם וישארו כל הילדים אף בלא ידיעת המקרא וכ"ש משנה וגמרא]

24. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר עולא: לא חרבה ירושלים אלא מפני שלא היה להם בוש פנים זה מזה, שנאמר הובישו כי תועבה עשו גם בוש לא יבושו וג

14. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מח עמוד ב

ופסקו אנשי אמנה. אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה; דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב: כי מי בז ליום קטנות? מי גרם לצדיקים שיתבזזו שולחן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה

15. תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ט הלכה יג

ופסקו אנשי אמנה. אמר רבי זעירא אנשי אמנה תורה. כהדא חד רבי הוה קרי ליה לאחווה בצור והוון צווחין בפרגמטי' והוה אמר לית אנא מבטלה ענתי אין חמי למיתי. מיתי הוא:

16. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנה סעיף א

אחר שיצא מבהכ"נ, ילך לבה"מ; ויקבע עת ללמוד, וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעביירו אף אם הוא סבור להרויח הרבה. משנה ברורה

(ה) להרויח הרבה - ואיש כזה הוא מבעלי אמנה שמאמין ובוטח בה' שלא יחסר לו מזונותיו עי"ז וכדאיתא בירושלמי [סוטה פ"ט] מאי אנשי אמנה כהדא דהוון צווחין ליה בפרגמטיא [פ"י שהיו צועקים הקונים שיבא עם סחורתו למכור] והווי אמר לית אנא מבטל ענתי מה דחמי למיתי מיתי וז"ל הקרבן עדה שם הווי אמר אין אני מבטל השעה שקבעתי ללמוד התורה בשביל הרווחות ממון אם ראוי שיבוא לי ריוח יבוא הוא מעצמו מהקב"ה אף לאחר שאגמור קביעות למודי:

17. נתיבות עולם נתיב האמונה פרק ב

במסכת סוטה (מ"ח ב') משחרב ב"ה פסקו אנשי אמנה מאי אנשי אמנה אמר ר' יצחק אלו בני אדם המאמינים בהקב"ה תני ר' אליעזר הגדול אומר מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה והיינו דאמר רבי אליעזר מי בז ליום קטנות מי גרם שיתבזזו שלחנם לעתיד שלא האמינו בהקב"ה. ויש לך לדעת ולהבין כי עיקר האמונה שהוא מאמין בו יתב' שבכחו כל ולכך הוא מאמין בו ית', ובשביל זה כאשר הגיע הזמן שהוא יתב' יתן הטוב אז יתן לו כפי מה שהוא היה מאמין בו שכך גדול כחו ויכולתו אבל כאשר אינו מאמין בו כאלו ממעט כחו ויכולתו, ומפני כך לעתיד כאשר יגיע הזמן שיהיה השם יתב' מראה כחו ויכולתו לא יהיה נודע לו רק כפי האמונה שהיה מאמין והבן זה. ומפני כך אמרו במסכת ביצה (ט"ו, ב') מאי כי חדות ה' מעזכם אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני האמינו בי ולוו עלי ואני פורע, פירוש בשבת שראוי שיהיה שלחנו מלא מכל, אומר הש"י שיאמינו בו יתב' בשביל שהכל בידו ואם מאמינים בו שהכל בידו לא יתן להם חסרון כלל ואם אין להם ילוו על הש"י כדי שיהיה להם די ולא יחסר להם והקב"ה פורע:

18. אורות האמונה - תוספות לאורות האמונה מכת"ק

האמונה השלמה, המאירה את כל חשכת היקום, איננה יראה כלל מהקשי השכל האנושי. היא יודעת, שהשכל הוא הקנין היותר מוגבל של המין האנושי, הוא נועד רק להשתמש בו באותו התפקיד שהוא ראוי לו, אבל אין לו כל זכות להאפיל על מאורים אחרים שהם חוץ ממנו, כמו הרגש והאמונה בכללה. האמונה יודעת להתפלל, לבקש מאלהים את כל החסר לאדם, ויודעת את גדל ערכה של התפלה, ופעולתה העצומה להוציא מן הכח אל הפועל את כל מאויי הלב הטובים והישרים, ואינה נזקקת כלל לתן דין וחשבון לפני השכל האנושי - איך הדברים הללו נעשים, באיזה אופן הם פועלים. האמונה שבלב, ותמימות הרצון, להיות יודע שיש לו אלוה, שיש לו אב בשמים, בכל מלא השלמות והקדושה שצורה של האלהות המוחלטה עומד הוא ברעיונו ועומק חיי. רק תמימות ואמונה זו תוציא את התפלה מן הכח אל הפועל, ותשלים את כל מגמותיה.

25. נתיבות עולם נתיב הבושה פרק ב

פירוש דבר זה כאשר האדם עושה חטא ומתבייש מן אחר נקרא זה שאין הכל חטא כאשר עושה חטא ומתבייש, אבל כאשר אין להם בושה דבר זה נקרא שהכל הוא בחטא ואז ראוי להיות חורבן גמור שלא נשאר דבר, אבל אלו היה להם בושה זה מזה לא היה כאן חורבן גמור עד שלא נשאר דבר שהרי מתבייש וזה מבואר:

26. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר רבי יצחק: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהושוו קטן וגדול, שנאמר והיה כעם ככהן וכתבי בתריה הבוק תבוק הארץ.

27. יד דוד מהדו"ב מסכת שבת דף קיט עמוד ב

רבי יוסף דוד ב"ר יצחק זינצהיים נולד בעיר טריר שבגרמניה בשנת תק"ה (1745) לכאורא יש לדקדק, דמשמע שהי' מכבדי' הקטנים כגדולי', וא"כ מאי גריעותא הוא זה, ואם פרושו שהי' מבזים הגדולים, היה לו לומר שהשוה בה גדול לקטן. ונראה וודאי כי הדברי' כמשמען, כי תלמידי חכמים אם לא יתנהגו כשורה, יתנו מכשול לפני המון עם, כי יאמרו ראינו פלוני הת"ח עשה כן, גם אנחנו מותר לנו וכי יבא אחד ויזכירם ויאמרו, הטוב טוב אתה מפלוני תלמיד חכם העושה כן וזה הי' חטאם, שהיה מחשיבים קטנים לגדולי', והי' עושים כמעשיהם, וכשהי' מוכיחין אותם, הי' אומרי' שפלוני עושה כן, ואם הי' אומרי' להם, למה לא תקחו מוסר מן הגדולי' שאין עושים כן, הי' אומרי' שגם (הם) אלו הם גדולי' כמו שאר הגדולי', וא"כ על שהי' מחשיבים הקטנים לגדולים, עשו כמעשיהם ובאו לידי חטא.

28. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר היו שריה כאילים לא מצאו מרעה. מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה - אף ישראל שבאותו הדור, כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה. א"ר יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביזו בה תלמידי חכמים,

29. קול התורה פרק א סעיף יז

אחד האמצעים העיקרים לקיומה של כל עבודתנו היא הקמת אנשי אמנה, עפ"י חזל כי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה, להקים אנשי אמנה, בכל השלמות בעיר קדשנו כי בלעדי זאת אין שום ערך לכל עמלנו ופעלינו ח"ו

סיכום קצר:

ליל תשעה באב בכו ישראל בכיה שהביאה אותם לבכייה לדורות. עוון המרגלים הוא המשבר האמוני הקשה ביותר של שעברו ישראל. הריאליות היא המלחמה הגדולה ביותר של האמונה. פעם אחר פעם נכשלו ישראל בכניעה לריאליות. המשבר האמוני התחיל במתן תורה. קבלת התורה היתה מתוך פגם באמונה והגילוי של הפגם היה בעוון המרגלים. אמונה היא הידיעה שאנו בידי של הקב"ה באופן מוחלט. רבים מהאנשים חיים בתחושת שותפות עם הקב"ה. ההבדל בין שותפות לבין כניעה מוחלטת נמדדת בתחומי רבים וגם בתחום האמונה מול הריאליות.

